

KERKLAAN

1646 - 1996

Kerklaan 1646-1996

1646-1996

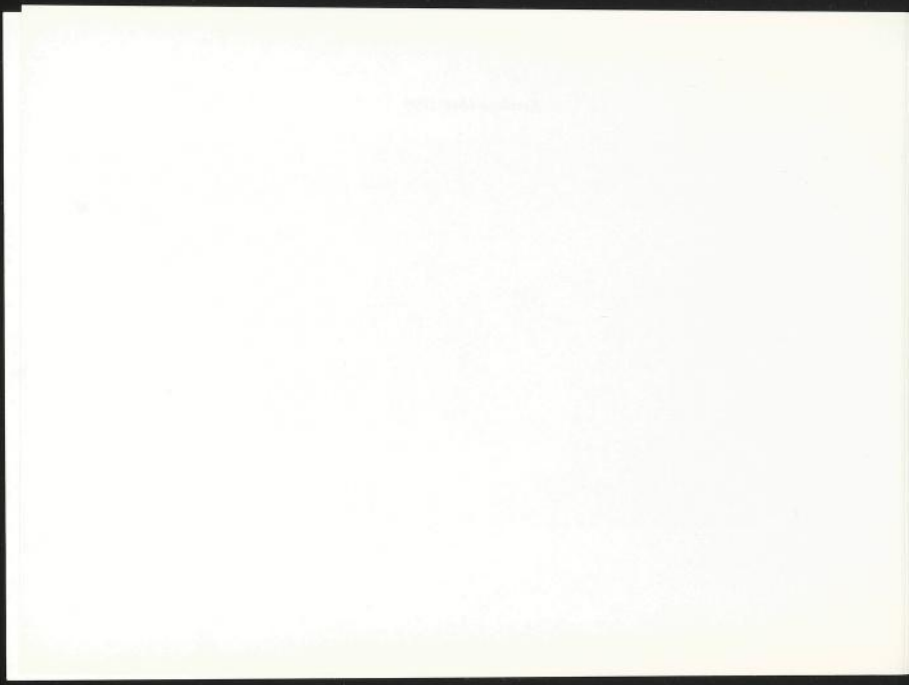
1646

1646-1996

1646-1996

1646-1996

De Kerklaan
Het verhaal van een laan
door
Kees de Raadt

Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek
premie 1996

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible but appears to include a title and possibly a date.

Eerste druk november 1996
Tweede druk december 1996

INHOUD

1 Oorsprong	7
2 Blekers en bollenkwekers	11
3 Bewoners en bedrijvigheid	19
4 Vervoer en verkeer	29
5 Katholiek bolwerk	37
6 De Tweede Wereldoorlog	47
7 De afgelopen vijftig jaar	53
8 Varia en curiosa	59
9 Verantwoording en bronnen	67
Bijlage: Adressenlijst 1942/43	

Adriaan Pauw (1585-1653) gaf opdracht tot de aanleg van de IJssel.

1 Oorsprong

Toen Adriaan Pauw in december 1620 ambachtsheer van Heemstede werd, bestond deze heerlijkheid grotendeels uit '*wildernisse*'. Woest duinlandschap dat door verstuuving een bedreiging vormde voor cultuurgrond. Een van de eerste maatregelen die hij trof was dan ook het ontginnen van duinen en het planten van helm om verder oprukken van duinzand tegen te gaan. Zo werd landbouwgrond herwonnen en bovendien waren deze projecten gunstig voor de werkgelegenheid. Het afgevoerde zand was geschikt om bouwterreinen op te hogen; bijvoorbeeld voor de stadsuitbreidingen van Amsterdam en Haarlem. De afgezande percelen gebruikte men om groente op te telen of voor de aanleg van bleekvelden. Later zouden ze uitermate geschikt zijn voor de bloembollencultuur.

Het afgegraven duinzand werd via zanderij- of zandvaarten afgevoerd. Deze vaarten volgden de afgravingen en drongen ver de duinen in. Op deze wijze ontstond in 1630/31 de Heerezandvaart. Na de aanleg van de Blekersvaart in 1660 kreeg de zandvaart zijn hedendaagse vorm. [Een in 1689 gegraven zandvaart, die evenwijdig liep aan de huidige Raadhuisstraat, is in 1967 gedempt. Aan deze vaart lag het welbekende Vaartkantje.] Langs de zandvaart liep een pad maar door de afgravingen kon een laan worden aangelegd, die de Binnenweg met de Straatweg [thans Herenweg] verbond. Hierdoor kreeg Adriaan Pauw via Camplaan en Binnenweg een goede verbindingsweg tussen het slot en de Herenweg.

In de zeer strenge winter van 1645/46 werd met de aanleg begonnen. [Meteorologen beschouwen deze winter als het begin van de zogenaamde Kleine IJstijd die tot ongeveer 1810 duurde.] De vaart was bevroren en het zand kon niet worden afgevoerd.

*Zanderij te Heemstede
omstreeks 1810.
Gewassen
krijt-tekening door
P. Barbiers*

Het werk aan de laan was daarom een vorm van werkverschaffing voor de arbeiders die anders werkloos, dus in bittere armoede, de winter door hadden moeten komen. Hoe dan ook, begin april 1646 was de laan gereed. Adriaan Pauw liet hem beplanten met *'een grote party schoone en rechte linden en rijpe boomen'*. Zo ontstond precies 350 jaar geleden de laan die wij thans kennen als Kerklaan. Alleen was het wel de privé rijlaan van de ambachtsheer daarom kreeg de laan al spoedig de naam Heerelaan.

*Blekerij in Heemstede in
de zeventiende eeuw.
Tekening van Claes
Janszoon Visscher.*

2 Blekers en bollenkwekers

Door afzanding ontstonden vlakke velden die uitermate geschikt waren als bleekveld, want door de zandige ondergrond kon het aflopend water snel wegvloeiën. Ze waren beplant met gras: gras dat niet te lang mocht zijn en dus regelmatig werd gemaaid. Bijna alle bleekvelden grensden van oorsprong aan 'wildernissen'. Het was daarom noodzakelijk de duinen met helm te beplanten om onderstuiven te voorkomen.

De bleekvelden waren van belang voor de Haarlemse textielindustrie. Haarlem kon hierdoor in de zeventiende eeuw de tweede textielstad van de Republiek worden: nummer één was Leiden. Dit succes was in belangrijke mate te danken aan de hoge kwaliteit van de linnenbleken in de naaste omgeving.

Het bleken van linnen was een arbeidsintensief proces. Eerst het logen; in koperen ketels werd het linnen samen met as en water tegen het kookpunt verhit. Na het logen moest het linnen worden gespoeld en gewrongen. Vervolgens legde men het linnen uit op de bleekvelden ten einde het regelmatig met helder water te kunnen besproeien. Na deze behandeling verwijderde men met behulp van zure melk de kalkresten. Daarna werd het linnen op nieuw gespoeld, gewrongen en geblauwd. Vervolgens legde men het linnen te drogen op de hellingen van zogenoemde droogbergen. Tenslotte volgde het vouwen, verpakken en verzenden. Gedurende het gehele procédé, dat twee tot drie maanden duurde, keurde men nauwlettend de witheid van het linnen. Omdat het bleken afhankelijk was van het weer vond dit proces in het voorjaar en zomer plaats.

Naast de linnenblekerijen ontstonden ook klerenbleken. Deze bewerkten het wasgoed dat uit Amsterdam en van elders werd aangevoerd. Bij dit bleekproces lag de nadruk vooral op het

logen, om vuil en vet te verwijderen, en op het spoelen. De klerenbleek kon volstaan met kleinere bleekvelden en was niet seizoensgebonden.

Ook de gronden die door het afzanden langs de Heerelaan beschikbaar kwamen zijn door de Heren van Heemstede als bleekvelden verpacht. Trouwens voor de aanleg van de laan was daar tenminste één blekerij, die van Adriaan Hen driksz. van Novelje. Wij weten dit omdat hij, na de aanleg van de laan, toestemming kreeg hier gebruik van te maken. Blijkbaar had hij daar al een blekerij.

Vanaf 1646 zijn, met het voortschrijden van de afgravingen, regelmatig stukken grond die aan de laan grensden verpacht. De pachtprijs bedroeg tussen 1655 en 1675 circa f 0,75 per 100 m². [Een prijs die niet veel afweek van de toen gangbare pacht prijzen.]

De ambachtsheer gaf de percelen gewoonlijk uit in 'eeuwigdurende' uit. Toen de blekerijen in verval raakten vormde deze 'eeuwige' pachtprijs een steeds zwaardere last.

Zo werd op 1 augustus 1664 '525 roeden uit de wildernis gelegen aan de zuidzijde van de Heerelaan mitsgaders omtrent 494 roeden land daar voren gelegen belend ten oosten de Zandvaart ten Noorden de Heerelaan om f 90,-' jaarlijks in erfpacht gegeven. Negentig jaar later kwam bij de Heer van Heemstede, Jan Diderik Pauw geboren Hoeufft, een rekest om vermindering van deze pachtsom binnen. De erfpacht kon '... door verval der blekerijen en de zware lasten op de bleek staande niet langer (...) worden gefourneerd'.

Naar aanleiding van dit verzoek volgde in juni 1754 een verlaging van de erfpacht tot f 50,- per jaar.

Het blekersbedrijf had ook zijn invloed op de bebouwing langs de laan. Want om de bleekvelden optimaal te kunnen gebruiken bouwden de blekers hun woningen en bedrijfspanden vaak pal tegen de rooilijn. Zo kreeg Jan Jilles Craax in 1717 toestemming '

Detail van de kaart van D. Engelman uit 1794. Duidelijk is te zien dat de laan destijds was omringd door blekerijen.

*Bollenvelden tussen
Kerklaan en Van
Merlenlaan.*

... een huisje te zetten op zijn achterste grond aan de Nieuwe Heerelaan'. Bovendien mocht hij voor zijn huis, dus in de laan, een straatje van vier voet [1,2 meter] breed leggen én mochten zijn vensters over de laan openslaan. Ook kreeg hij het recht van 'vrije uitgang'. Voor deze gunsten moest hij wel jaarlijks zes stuivers recognitie [=belasting] betalen. De blekers bouwden hun (bedrijfs)panden reeds vroeg van steen in plaats van het toen gebruikelijke hout. De reden: de dag en nacht brandende fornuizen met hun brandgevaar en de altijd vochtige omgeving die het hout aantastte.

In 1700 liet bijvoorbeeld Cornelis Coningh aan de laan op de 'rooiweg' een stenen muur optrekken in plaats van een houten schutting. Ook kreeg hij toen toestemming een keuken te bouwen welke 'zoude royen' aan de Heerelaan. Het personeel op de linnenbleeken kookte namelijk zijn eigen potje in de zogenoemde zomerkeuken of 'keuken aan het veld'. Deze keukens waren te vergelijken met de huidige kantines of schaftlokalen. De benodigde levensmiddelen konden zij bij de bleker of in de naaste omgeving kopen.

Tegen het eind van de achttiende eeuw raakten de linnenblekerijen in verval. De textielindustrie had zich verplaatst naar Noord-Brabant en Twente waar de lonen laag waren. Maar ook het vasthouden aan verouderde bleek methoden kan als een oorzaak van deze achteruitgang worden genoemd. Vooral langs de Blekerslaan, thans Blekersvaart, handhaafden zich op de langere termijn de kleeblekers en zij zouden, mede dankzij de omschakeling van arbeidsintensieve arbeid naar stoommachines, tot in de twintigste eeuw als wasserijen in bedrijf blijven. Opgeheven blekerijen kregen soms een onverwachte bestemming. Zo was omstreeks 1810 sprake van een sociëteit met kolfbaan en tuinen aan de noordzijde van de Heerezandvaart waar van ouds een kleeblekerij had gestaan. De terugval van de linnenblekerijen viel min of meer samen met de opkomst van de

bloembollencultuur. Ook hier speelden de omstreken van de Kerklaan een belangrijke rol. Aanvankelijk was de bollenteelt ten zuiden van Haarlem geconcentreerd. De Kleine Houtweg én de Hoogelandsgronden [het gebied tussen Wagenweg en de Leidsevaart] vormden de bakermat van de bloembollenteelt. In de loop van de negentiende eeuw breidde de bollencultuur zich zuidwaarts uit naar Hillegom en Lisse.

Voor deze uitbreiding waren diverse oorzaken aan te wijzen. Oorspronkelijk had iedere kweker een grote verscheidenheid aan soorten die hij op een kleine oppervlakte kweekte. Later gingen de kwekers zich toeleggen op enkele variëteiten en veranderde de bloembol van luxe-artikel in een massaproduct. Daarnaast was er de groeiende buitenlandse afzetmarkt - vooral de Amerikaanse - die grotere velden vereiste. En dit was weer mogelijk geworden door verbeteringen aan het Rijnlands afwateringssysteem waardoor de grondwaterstand het gehele jaar op een constant peil [± 50 cm. onder NAP] bleef. Zo nam de bloembollencultuur in de omgeving van Haarlem een steeds belangrijker plaats in. Ook de voormalige bleekvelden die grens den aan de Kerklaan veranderden grotendeels in bollenvelden. De geestgronden waren immers ideaal voor deze teelt en de reeds aanwezige zandvaarten vergemakkelijkten het vervoer van bollen en materialen.

De aanwezigheid van de bollenvelden maakte in het voorjaar van de Kerklaan en omgeving een aantrekkelijk wandelgebied. In 1875 vermeldde F. Allan in zijn standaardwerk 'Geschiedenis en beschrijving van Haarlem' naar aanleiding van een wandeling over de Kerklaan en Blekerslaan: " ... de reukorganen worden hier soms vrij onaangenaam aangedaan, (...) omdat we juist hier de overblijfselen vinden van een tak van volksbestaan, die voorheen het hoofdbedrijf der bevolking uitmaakte, nl. de blekerijen. (...) het onaangename der wandeling [wordt] weder ruim vergoed door het heerlijk gezicht, dat men hier op de omgelegen

bloemkwekerijen heeft. En dat is vooral 't geval, wanneer men in de Lente deze streken bezoekt, die juist om de bloemenkultuur, hoofdzakelijk van hiacinten, tulpen en crocussen, eene Europeesche vermaardheid hebben erlangd".

Zoals Allan opmerkte was de Heemsteedse bloembollencultuur internationaal vermaard. De bedrijven van Van der Eijken, Preijde, Roozen, P. Nelis en Zoon en natuurlijk Jan Dix - allen gelegen nabij de Kerklaan - hebben hiertoe zeker bijgedragen. Vermeldenswaard is dat het oudste bloembollenbedrijf, dat van John. Rosenkrantz & Zoon, opgericht 1760, haar vestiging had aan de Kerklaan.

Maar evenals eens de bleekvelden verdwenen, verdwenen ook de bollenvelden. Dit keer door woningbouw. Na de annexatie door Haarlem in 1927 werden terreinen voor woningbouw opgekocht. Zo ontstond aan het eind van de twintiger jaren aan de noordzijde van de vaart de bomenwijk [Esdoornkade, Lijsterbeslaan etc.]. En na de Tweede Wereldoorlog zijn, ten zuiden van de Kerklaan, in twee fasen [1947 en 1969] de provinciënbuurt en verzetswijk aangelegd. Maar dat is een ander hoofdstuk.

*Kerklaan 105 en 107,
woonhuis en achterliggen-
de werkplaats van de
bekende huisschilders
Van der Weiden.
Dit pand is gesloopt voor
de aanleg van de Broeder
Josephdijk.*

3 Bewoners en bedrijvigheid

De Kerklaan telde in de afgelopen 350 jaar vele bewoners. Bekende en minder bekende Heemstedenaren woonden gedurende korte of lange tijd aan deze laan. De eerste bewoners waren blekers met hun personeel en aanverwante beroepen zoals zeepzieders en kleerschippers. Maar spoedig vestigden zich hier ook herbergiers, winkeliers en ambachtslieden in de hoop iets aan de blekers te kunnen verdienen. Een echte woonfunctie kreeg de laan pas vanaf het eind van de negentiende eeuw toen het gedeelte tussen Blekersvaart en Herenweg bebouwd werd met villa's en herenhuisen.

Dit verschil is nog steeds merkbaar in een tweedeling tussen het oostelijk en het westelijk gedeelte van de Kerklaan. Het oudere deel, dat langs de vaart, heeft altijd veel bedrijvigheid gekend. Zo trof men hier omstreeks 1940 de volgende zaken en winkels aan: het loodgietersbedrijf van Vogel, slagerij De Reus, grossierderij Medenblik (in koek, beschuit en snoep), De Rooy brandstoffenhandelaar, Van Wouw drukkerij, Breewel aardappelhandelaar, de hoof- en grofsmederij van Gijs de Rooy, Kluft groentenkoopman, de kruidenierswinkel van Van der Linden, schoenmakerij Mens, het bloembollen bedrijf van Preijde en het aannemersbedrijf van Van den Putten. Nog steeds [in 1996] overheersen winkels en bedrijven dit gedeelte van de Kerklaan.

Richting Herenweg kreeg de woonfunctie de overhand. Hier woonden voornamelijk employés, kwekers, ambtenaren en directeuren. Ook waren in dit gedeelte pensions en rusthuizen. Een uitzondering vormde het schildersbedrijf van de gebroeders Van der Weiden aan de Kerklaan 105 en 107. [Thans is hier de Broeder Josephlaan.] Achter hun huis bevond zich de schilders werkplaats en het magazijn met ladders en een handkar om deze ladders te

vervoeren.

Deze schilders waren in het Heemsteeds straatbeeld duidelijk te herkennen aan hun witte 'jurk' die tot het middel was opgerold als ze lopend of fietsend naar een karwei gingen. [Voor de geïnteresseerde lezer is in de bijlage een overzicht van de Kerklaanbewoners in 1942/43 opgenomen.]

Het is uiteraard ondoenlijk van iedereen die ooit aan deze laan heeft gewoond de levensloop te vermelden. Maar om een idee te krijgen wat voor mensen dit waren zullen we het wel en wee van enkele families en markante persoonlijkheden volgen.

Begin negentiende eeuw woonde aan de laan, nabij de IJzeren Brug, de uit Berkenrode afkomstige huis- en decoratieschilder Hermanus Gerardus Wolbers. De naam Wolbers was een van de vele familienamen die in het Heemstede van de vorige eeuw voorkomen. Enkele jaren geleden zijn bij toeval in zijn woonhuis, thans Kerklaan 13, twee fraaie op hout aangebrachte schilderijen ontdekt. De afbeeldingen stellen een winter- en een zomerlandschap voor. Tussen beide landschappen heeft Wolbers zich zelf afgebeeld. Een van zijn zoons, Julien Wolbers, kreeg landelijke bekendheid met brochures en tijdschriftartikelen waarin hij, beïnvloed door het bekende boek Uncle Tom's Cabin, aandrong op afschaffing van de slavernij in de Nederlandse koloniën. Ook schreef hij een standaardwerk over Suriname. Voorts zette hij zich in voor de belangen van de arbeiders in Nederland. Een eerste steen, voor het pand Kerklaan 13, op 20 april 1834 gelegd door Julien Wolbers is nog een tastbare herinnering aan deze sociaal bewogen man.

Een andere zoon Dirk Wolbers was in Heemstede actief als regent van het armenhuis, ontvanger en gemeentesecretaris. Diens zoons Herman en Johannes Wolbers waren verdienstelijk kunstenaars en architecten.

Het pand Kerklaan 17 moest wijken voor de aanleg van de Limburglaan. In een van de naast dit pand gelegen lage huisjes woonde aan het begin van de negentiende eeuw de familie Wolbers.

Kerklaan 7, oorspronkelijk het woonhuis van de blekersfamilie Van den Berg. Gebouwd in 1846.

Doch de Kerklaan was in de eerste plaats een laan met blekerijen. Vaak familiebedrijven waarin ook de vrouw een belangrijke rol speelde. Aan de lotgevallen van één blekersfamilie, die van Van den Berg, kan de opkomst en ondergang van een dergelijk bedrijf worden beschreven. In mei 1767 werd de Haarlemmer Jan van den Berg eigenaar van een kleeblekerij die zich aan het begin van de laan bevond. In 1801 kocht hij op een rechtelijke verkoop een tweede kleeblekerij met huis, schuur en twee bleekvelden, alsmede een moestuin, teelgrond en een boomgaard. De opstallen van de oude blekerij verkocht hij aan zijn buurman, de eerder genoemde Hermanus Wolbers. Zijn bleekvelden voegde hij bij de nieuwe blekerij.

Jan van den Berg overleed in 1804. Zijn weduwe, Willemijntje Muiters, zette het bedrijf voort; daarin bijgestaan door haar zoon Gijsbert. Na haar overlijden in 1835 nam hij de blekerij over. Vijf jaar later stierf Gijsbert en kreeg de weduwe, Wilhelmina Vulders, de leiding en ook nu was er een zoon, Jan vernoemd naar zijn grootvader, die zijn moeder bijstond.

Het was deze Jan die in 1846 de eerste steen plaatste voor een nieuw woonhuis; nu Kerklaan 7. Na het overlijden van Wilhelmina in 1850 kwam de kleeblekerij op zijn naam te staan. Maar de financiële lasten namen in die periode toe en in 1859 vond noodgedwongen een publieke veiling van de blekerij plaats. De hoogste bieder met f 11.425,- was Jan Peepkorn. Hij kocht deze blekerij voor zijn zoon Hendrik die overigens al een kleeblekerij aan De Glip bezat.

Een ander type bewoner vestigde zich omstreeks 1900 in Heemstede. Aangetrokken door de mededeling dat Heemstede dankzij bos- en zeelucht een gezond klimaat had en daardoor een laag sterftecijfer kende, ontdekten renteniers, gepensioneerden en oud-indisch gasten

Heemstede als woonplaats.

Dat Heemstede bovendien een gunstig belastingklimaat bezat zal voor hen ongetwijfeld een doorslaggevende rol hebben gespeeld.

Een van hen was Jan Mullemeister die aan de Kerklaan de fameuze villa 'Djokjakarta' liet bouwen. Mullemeister was in 1838 te Utrecht geboren. Omstreeks 1870 vertrok hij naar Nederlands-Indië. Van assistent-resident te Brebes (Tegal) klom hij op tot resident van Djokjakarta. In 1893 volgde zijn benoeming tot lid van de Raad van Nederlands-Indië: een adviesorgaan voor de Gouverneur-Generaal. Na zijn pensionering, in 1896, vestigde hij zich aan de Kerklaan. De villa 'Djokjakarta' lag tegenover het welbekende Schoollaantje. Achter deze villa was een klein bos. Naar verluidt trakteer de Mullemeister iedere herfst de Heemsteedse schooljeugd met daarbij het vriendelijke verzoek om in zijn tuin geen beukenootjes te rapen. Midden in de Eerste Wereldoorlog, op 1 juli 1916, overleed hij te Nice. De villa deed in 1930/31 enige tijd dienst als nood-school voor leerlingen van achtereenvolgens de Jacobaschool en de Dreefschool [deze scholen waren toen in aanbouw]. In de jaren dertig is het monumentale pand gesloopt.

Niet alle gepensioneerden die hier woonden konden zo ongestoord van hun oude dag genieten getuige het drama dat zich op donderdag 22 augustus 1929 in het pand Kerklaan 49 afspeelde. Omstreeks vijf uur 's-morgens ontdekte een politieagent dat rookwolken uit dit huis kwamen. Samen met de bewoner van nummer 51 trachtte de agent binnen te komen maar dikke rook belette dit. De inmiddels gearriveerde brandweer slaagde hier wel in. Helaas te laat, want de tachtigjarige bewoner, de heer B. Meesters Goederzoon, was al overleden. De oorzaak van de brand: de man was tijdens het roken van een sigaar in slaap gevallen.

*Villa Djokjakarta.
Keemstedo*

*Villa Djokjakarta, tegen-
over het Schoollaantje.
Vele jaren de residentie
van J. Mullemeester.*

De aanwezigheid van Huize Sint Bavo had tot gevolg dat prominente katholieke geestelijken hier hun laatste levensjaren doorbrachten. Een van de bekendste was monseigneur H.J.M. Taskin, president van het Groot-Seminarie Warmond. Dit seminarie had hij met strenge hand geleid. Zelfs is hij ooit genoemd als mogelijke opvolger van de Haarlemse bisschop Callier, die in 1928 overleed. De komst van Taskin in 1939 leidde ertoe dat de regentenkamer van dit tehuis werd opgeofferd om hem een passende ambiance aan te kunnen bieden.

Volgens de overlevering was hij zeer ontstemd toen, tijdens de Tweede Wereldoorlog, de zusters het elektrisch licht naar zijn mening te vroeg uitdraaiden.

Onder de vele bewoners die de Kerklaan telde bevonden zich ook enkele geneesheren. Van 1784 tot 1893 was hier de artsenpraktijk en apotheek gevestigd van opeenvolgend Jacobus Groos van 1784 tot 1829, zijn zoon Johannes Groos tot 1855 en daarna Theodorus Wijnandus van Luene tot 1893. Deze dokterswoning stond ter hoogte van de huidige nummers 57/59.

Op 'Lommeroord', hoek Kerklaan-Herenweg tegenover de kerk, woonde jarenlang dokter E.A.M. Droog. Voorts vestigde dokter J.L. Tombrock zich in de jaren twintig op het adres Kerklaan 40. Door de aanleg van Burgemeester van Lennepweg 'verhuisde' hij naar deze weg. Dit huis behield zijn medische bestemming want thans is hier een instituut voor fysiotherapie in gevestigd.

Enkele Kerklaanbewoners kregen vooral buiten Heemstede bekendheid. Bij voorbeeld de architect Co Brandes (1884-1955), die zijn jeugdjaren door bracht op nummer 45. In 1915 vestigde hij zich als zelfstandig architect in Wassenaar. Hij ontwierp diverse landhuizen en scholen en was ook betrokken bij de restauratie van 'Kasteel Oud-Wassenaar'. Van de gemeente 's-Gravenhage ontving hij opdrachten om villaparken, waaronder 'Marlot', te

Kerklaan 57 en 59, van 1784 tot 1893 stond hier de dokterswoning met apotheek van de platte-lands-heelmeesters Groos en Van Luenen

ontwerpen. Daarnaast was hij verbonden aan verscheidene tijdschriften. Hierin schreef hij artikelen over architectuur en binnenhuisarchitectuur.

In Heemstede herinnert de kapel 's Herenwegkerk' [Herenweg 141] uit 1930 aan Co Brandes. Dit uit rood en zwart baksteen opgetrokken gebouw met zijn paarsrode pannendak heeft vanwege de architectonische vormgeving een monumentale waarde.

In het Sint Anthonius-Gesticht woonde eens zuster Sophia, die onder het pseudoniem Rie van Ipenburg romans schreef. Thans verblijft zij in het Sint Luciaklooster te Bennebroek. Zo hebben in de loop der jaren zeer uiteenlopende persoonlijkheden aan de Kerklaan gewoond.

En nog steeds kan men hier plaatselijk en landelijk bekende bewoners tegenkomen. Zoals de literair veelzijdige podiumkunstenaar Johan Brouwer of dr. M.F.M. van den Berk die - door zijn alchemistische benadering - een nieuw licht wierp op Mozart's opera 'Die Zauberflöte'. Over een geheel andere onderwerp, de Indische keuken, schrijft Ciska Cress. Maar ook de in de sport- en amusementswereld bekende voetbaltrainer Barry Hughes en zijn echtgenote Elles Berger behoren tot de talloze bewoners die vanaf 1646 de laan hebben bevolkt.

4 Vervoer en verkeer

De Kerklaan was oorspronkelijk het privé bezit van de Heren van Heemstede. De laan had dan ook een speciale opzichter, vaartmeester Cornelis Claesz. Cop, en de landdrost van Kennemerland kreeg het verzoek toezicht te houden. Dit was nodig omdat de beplanting langs de laan geregeld werd vernield. Om dit tegen te gaan liet men een wachthuisje plaatsen; bemand door een nachtwaker die opdracht had met los kruit te schieten om vandalen af te schrikken. Een middel dat probaat heeft gewerkt.

Voorts sloten slagbomen de laan af voor het 'gewone' verkeer. Slechts enkele personen, onder wie Andries Stille wiens huis en hofstede tegenover de laan aan de Herenweg lagen [de latere buitenplaats Knabenburg] en de eerder genoemde bleker Adriaan Hendriksz. van Novelje, kregen een sleutel om deze bomen te openen. De bewoners van Heemstede mochten tegen betaling van tolgeld van de laan gebruik maken. Maar niet voor lang; al in 1654 is dit tolgeld afgekocht ten laste van de dorpskas en konden *'de gemene burenen en ingezetenen'* tegen een jaarlijkse vergoeding van vijftig gulden de Heerelaan vrij en onbelemmerd met wagens, karren en paarden berijden.

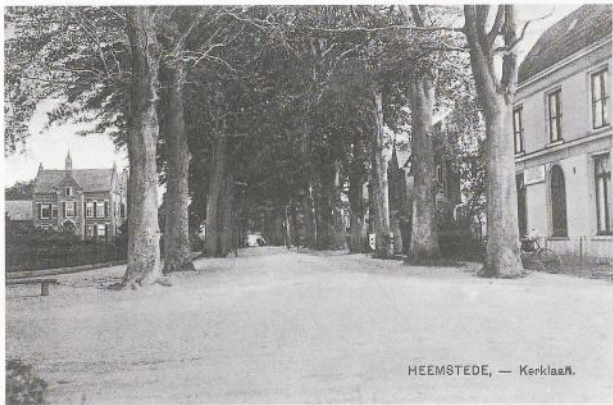
Bijna honderdvijftig jaar lang betaalde het dorp jaarlijks trouw dit bedrag aan de ambachtsheer of -vrouw. Maar in 1802 weigerde de municipaliteit [gemeentebestuur] deze f 50,- nog langer te betalen. Daarop liet de ambachtswouwe, mevrouw Dutry, dwars over de Heerelaan een dam aanleggen zodat deze niet meer berijdbaar was. Vooral de blekers ondervonden hiervan hinder omdat deze laan hun enige verbindingsweg was tussen de Blekerszand weg [Blekersvaartweg] en het dorp. Een groot aantal in- en opgezetenen [bewoners van de buitenplaatsen] diende daarop bij de municipaliteit een verzoekschrift in

*De druk bevaren zand-
vaart veranderde in een
rustige waterweg.*

*De ventweg deed, getuige
paard en wagen, zijn
naam in 1926 nog alle eer
aan. Overigens blijkt wel
de slechte toestand van
het wegdek en de afwezig-
heid van enige vorm van
gemotoriseerd verkeer.*

HEEMSTEDE, — KerklaaA.

De Kerklaan omstreeks 1910 bezien vanaf de Heerenweg. Links de oorspronkelijke in neo-gotische stijl opgetrokken pastorie. Rechts een gedeelte van 'Lammeroord'. Statige beuken beheersten toen nog het beeld van Kerklaan.

om de Heerelaan weer open te laten stellen. De ambachtsvrouw werd in het gelijk gesteld en ontving weer jaarlijks haar f 50,-. Het duurde tot 1898 voordat de wegen en bermen van de Heerlijkheid Heemstede, dus ook de Kerklaan, in het bezit van de gemeente kwamen. Voor het vrachtvervoer was overigens niet de laan maar de zandvaart met zijvaarten van belang. Het vervoer van zand, laken en kleding voor de blekerijen en later de materialen voor de bollenteelt geschiedde meestal per schuit. In de pachtcontracten die de blekers afsloten met de ambachts heer kwam vaak de bepaling voor dat de gebleekte kleren door de *'Heemsteder Kleeschippers'* moesten worden vervoerd. Dit vervoer was al vroeg gereglementeerd. In 1681 bepaalden de burgemeesters van Amsterdam en de ambachtsvrouw van Heemstede wie tussen deze twee gemeenten mocht varen. In Amsterdam kregen twee en in Heemstede vier schippers dit vervoer toegewezen.

Dit veer op Amsterdam verliep tientallen jaren volgens een vaste dienstregeling. Maandags en donderdags voeren de schuiten naar Amsterdam en op dinsdag en vrijdag keerden zij terug naar Heemstede. Nabij de IJzeren Brug legden de schippers, vanaf de Blekersvaart komend, het eerst aan; vandaar dat de herberg ter plaatse bekend stond [en thans weer staat] onder de naam 'De Eerste Aanleg'. Het eindpunt lag midden in Amsterdam aan de Singel, nabij de 'Warmoesgracht'. Aan het veer op Amsterdam is onlosmakelijk de naam van de schippersfamilie Huijg verbonden. Dit bedrijf was in 1805 door Pieter Huijg opgericht. Tot 1926 vond het vervoer over water plaats, daarna schakelde men over op vrachtwagens. In 1934 is de firma Huijg overgenomen door een ander vracht bedrijf dat echter enkele jaren later failliet ging. Zo kwam een roemloos einde aan een bekend Heemsteeds familiebedrijf. Naast de kleeschippers waren er uiteraard ook de zandschuiten want de zandafgravingen gingen tot in de negentiende eeuw door. In de omgeving van Heemstede waren diverse

zanderijen en de concurrentie was dus groot. Om elkaar niet teveel tegen te werken kwamen met de zanderij van Elswout op 19 juni 1736 overeen '*... dat alle santschuyten op nieuw zoude worden gemeten [en] De zandschuiten van Heemstede zouden twee kruiwagens en acht spaden meer mogen laden dan die van Elswout*'.

In de loop der jaren verliep het vervoer over water door slecht onderhoud van de vaart steeds moeilijker. Door ondiepten en een nauwe doorvaart onder de IJzeren Brug was de vaart rond 1900 nauwelijks bevaarbaar. Het uitdiepen van de vaarten in Heemstede was destijds verpacht, maar het gerucht ging dat alleen gebaggerd werd op plaatsen die vruchtbare compost opleverden zodat voor het uitdiepen van verzandingen minder tijd overbleef. Ook de toestand van het wegdek van de Kerklaan, toch de belangrijkste verbindingsweg tussen de Herenweg en het centrum van het dorp, liet te wensen over. Aan het begin van deze eeuw was de Kerklaan nog een grindweg. Wanneer nieuw grind was gestrooid duurde het weken voordat de laan door het verkeer, voornamelijk paard en wagen, was ingereden. Gemotoriseerd verkeer kende men nauwelijks, daarom kon aan beide zijden van de Kerklaan worden volstaan met een bord met daarop het verzoek: 'Motorrijtuigen langzaam rijden'. Gelet op de grindlaag zal dit waarschijnlijk een overbodige mededeling zijn geweest. Daarbij kwam dat in die tijd de weg regelmatig moest worden opengelegd voor de aanleg van riolering, gasbuizen, water leiding en elektriciteitskabels. Dit had weer tot gevolg dat na afloop van de werkzaamheden het wegdek provisorisch werd gedicht want, zo redeneerde men, binnenkort moest toch weer gegraven worden. Het duurde al met al tot 1937 voordat de rijweg van de Kerklaan, als een van de laatste in Heemstede, met klinkers is verhard en de trottoirs met tegels zijn bestraat.

*De Bavokerk sinds 1879
de naamgever van de
Kerklaan.*

Berkenrode

*Kerkje van Berkenrode
(1817-1879)*

5 Katholiek bolwerk

De kerk waaraan de laan haar naam ontleent, de Sint Bavokerk, ligt zelf aan de Herenweg. Dat deze kerk juist hier is gebouwd kan historisch worden verklaard. De bevolking van Heemstede is door de eeuwen heen overwegend katholiek geweest. Volkstellingen uit de vorige eeuw tonen dit aan. Zo was in 1839 ruim 80 % van de bevolking katholiek, in 1889 bedroeg dit percentage ± 70 %.

Toch bezaten de Heemsteedse katholieken, na de Reformatie, geen eigen kerk. De hervormde ambachtsheren en -vrouwen van Heemstede hielden dit tegen. Maar dankzij de steun van de adellijke katholieke families Van Berckenrode en Van Alckemade, die de Heerlijkheid Berkenrode bezaten, konden de Heemsteedse katholieken in de huiskapel van Berkenrode de mis bijwonen. Bovendien nam de huiskapelaan ook de zielzorg in Heemstede op zich. Toen evenwel in 1690 Berkenrode in bezit kwam van de protestantse familie Poulle viel deze bescherming weg. Toch kregen zij van de ambachtsheer een stuk grond aan de Herenweg voor f 63,- per jaar in erfpacht om daar een eenvoudig houten kerkje met pastorie te bouwen. Deze gebouwtjes hebben tot 1817 dienst gedaan.

[Waarom de familie Poulle een zo welwillende houding tegenover de katholieken in nam, blijft een vraag. Maar het moet wel iets uitdagends hebben gehad dat, in een tijd van schuilkerken, aan de belangrijkste verbindingsweg van de Verenigde Provinciën, die tussen 's-Gravenhage en Amsterdam, een kerkje stond dat de katholieken van Berkenrode en Heemstede openlijk konden bezoeken.]

Op 1 juli 1817 legde de jongste zoon van de ambachtsheer, Henri Samuel van Wickevoort Crommelin, de eerste steen voor een nieuwe kerk die al in oktober van dat jaar werd

ingezegend. Binnen twintig jaar was de kerk te klein en vond in 1837 een uitbreiding plaats. In de loop der tijd raakte dit kerkje in verval zodat de onderhoudskosten stegen.

Dat gold ook de pastorie. Renovatie bleek even duur als nieuwbouw.

Daarom besloot het parochiebestuur in 1874 een nieuwe kerk te laten bouwen.

Het lag in de bedoeling deze kerk te bouwen op een weiland achter het oude kerkje. Maar dan diende geheid te worden hetgeen extra kosten zou mee brengen. Toen deed zich de gelegenheid voor een perceel grond te kopen dat ooit deel uitmaakte van de overplaats van de verdwenen buitenplaats Knapenburg. Voor f 11.000.-- kocht de parochie deze grond van bollenkweker A. van der Horst.

[In deze periode ontstond de traditionele jaarlijkse Kerkbollenveiling. Ten bate van de nieuw te bouwen kerk werd in oktober 1875 een akker vol geplant met hyacinten. Deze waren aangeleverd door kwekers uit de parochie. In het voorjaar van 1876 zijn ze voor ruim f 1.400.-- geveild.]

Het kerkbestuur trok architect E.J. Margry aan om, in de stijl van die dagen, een neogotische kerk te ontwerpen. In september 1877 kreeg B. Zuithof uit Haarlem het werk toegewezen voor f 115.900.--. Omdat de parochie slechts over f 40.000.-- kon beschikken schreef zij een lening van f 80.000.-- uit. Een lening die grotendeels onder parochianen kon worden ge plaatst.

Op 24 september 1877 kon de eerste spade in de grond worden gestoken. En in het voorjaar van 1878 legde bisschop Snickers officieel de eerste steen. [Dit was de tweede eerste steen want op 1 oktober 1877 had pastoor Kerlen al een eerste steen gelegd op de plaats waar de toren zou komen.]

Twee jaar na het begin van de werkzaamheden, namelijk op 1 oktober 1879, zijn de kerk en

het hoogaltaar ingewijd door Mgr. Snickers die pontificaal de eerste mis opdroeg. De geestelijke zorg voor de katholieke bewoners strekte zich vanaf 1850 ook uit naar het onderwijs. Want in die tijd was de Rooms Katholieke kerk in Nederland nog maar pas bevrijd van de zware druk van een eeuwenlange achterstelling. Langzaam maar zeker kwam het katholieke volksdeel tot groei. En het was iedere pastoor duidelijk dat de basis voor deze ontwikkelinge lag in goed onderwijs voor de jeugd.

Ook pastoor Adrianus van der Weiden was hiervan doordrongen. In 1852 kocht hij namens de parochie Berkenrode voor f 200,- een perceel grond aan de Nieuwe Heerenlaan met als doel hier een naai-, brei- en bewaarschool te bouwen. Er kwam een bescheiden gebouwtje dat betrokken werd door twee zusters Franciscanessen uit Steenberg. Twintig jaar later was het gebouwtje niet alleen te klein geworden maar dreigde het bij storm om te vallen! Dankzij de steun van een aantal bemiddelde parochianen kon f 9.000,- bij een worden gebracht voor een nieuw gebouw. Op 8 september 1873 werd de eerste steen voor de nieuwbouw, vernoemd naar de beschermheilige van de parochie Sint Bavo, gelegd en op 25 maart 1874 vond de inzegening plaats.

Door de sluiting [in 1861] van het gemeentelijk 'Wees- en Armhuis' was de behoefte ontstaan om voor katholieke weeskinderen een geschikt tehuis te vinden. In het nieuw gebouwde gesticht was daarom rekening gehouden met woonruimte voor weesjes. Enkele maanden na de opening in augustus 1874 namen de zusters de eerste wezen op.

Door de bouw van een meisjesschool [zie hierna] wijzigde omstreeks 1900 de functie van het Sint Bavogesticht en richtten de zusters zich meer en meer op de opvang van wezen, armen en bejaarden. Het was daarom een gunstige ontwikkeling dat door een belangrijk legaat het gebouw in 1899 kon worden uitgebreid met een vleugel die bestemd was als

Heemstede, St. Bavo

(Voorzijde)

*Huize Sint Bavo zoals
menig Heemstedenaar het
gekend heeft.*

pension voor bejaarden.

De toename van het aantal hulpbehoevenden maakte nieuwe uitbreidingen noodzakelijk. In 1907 kon daarom weer een vleugel worden aangebouwd en in 1928 werd het gebouw nogmaals vergroot. Tot de sloop in 1968 beheerste het imposante gebouw van Huize Sint Bavo de zuidzijde van de Kerklaan.

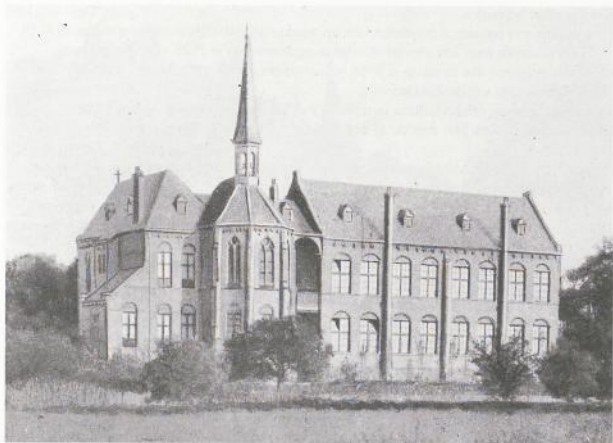
Een derde gebouw van katholieke oorsprong was het Sint Anthonius-Gesticht met bijbehorende scholen. Het was vanaf de Kerklaan via het licht stijgend Schoollaantje te bereiken.

Ook de oprichting van dit klooster en scholencomplex vond zijn oorsprong in de zorg voor goed katholiek onderwijs. Pastoor Zeegers nam het initiatief voor de bouw. Want aldus een tijdgenoot: 'goed en deugdelijk katholiek onderwijs voor het jeugdige kind is van het hoogste belang, daardoor worden in de harten der kinderen de zaden nedergelegd, die de schone bloemen der christelijke deugden zullen voortbrengen'.

Doch de bouw en inrichting van de St. Bavokerk had een te zware druk gelegd op de financiële draagkracht van de parochie. Door de hoge schuldenlast kon daarom alleen aan de oprichting van een meisjesschool worden gedacht.

In augustus 1897 verleende de Provincie Noord-Holland aan het kerkbestuur een vergunning voor de bouw van een zusterhuis met scholen. Na ontvangst van deze vergunning gunde het kerkbestuur de bouw aan de heer Groenendaal, aannemer te Amsterdam. De aanneemsom bedroeg f 41.719,-. Al in september startte hij met de bouw en nog geen jaar later was het gebouwencomplex gereed.

Begin juni 1898 arriveerden op de Kerklaan zeven zusters om les te geven aan de nieuwe school. Het waren zusters Franciscanessen uit het Luciakloos ter te Rotterdam. Vanuit dit

*Het Sint Antonius-
Gesticht vlak na de bouw
in 1898.*

klooster zijn vanaf 1850 zusters uitgezonden om les te geven op de nieuw opgerichte scholen in het bisdom Haarlem. De Sint Anthoniusschool was de tweeëntwintigste school die de zusters onder hun hoede namen.

Op maandag 6 juni 1898 wijdde mgr. A.J. Callier, vicaris-generaal van het bisdom Haarlem, de nieuwe school in met een plechtige heilige mis in de St. Bavokerk. Talloze genodigden en belangstellenden woonden deze mis bij. Na afloop kregen de kinderen de traditionele chocolademelk met krentenbrood.

Voorlopig was alleen sprake van een fröbelschool en een naai- en brei school. Maar een jaar later kon al een lagere school voor meisjes worden geopend. In 1918 volgde een uitbreiding met een ULO-school. Ten slotte bouwde men in 1927 een nieuwe kleuterschool en een afzonderlijk gymnastiek lokaal. Inmiddels was de naai- en breischool omgezet in een modevakschool.

Het katholieke karakter van dit gedeelte van Heemstede kwam in de eerste helft van deze eeuw bovendien tot uitdrukking in: de Sint Jozefschool (1904), het parochiehuis (1907) beter bekend als het Verenigingsgebouw waar tientallen katholieke verenigingen onderdak vonden, een broederhuis (1929), de Henricus ULO (1932) en natuurlijk het voetbalveld van 'Berkenrode' (1912). Deze club fuseerde in 1917 met de voetbalvereniging Heemstede tot de bekende Heemstede Berkenrode Combinatie (HBC).

Zo hebben de tolerante houding van de ambachtsheren en -vrouwen van Berkenrode en de ruime financiële steun van de parochianen ertoe geleid dat vele jaren lang in een betrekkelijk klein gebied rond Kerklaan en Herenweg zich het rijke roomse leven van Heemstede concentreerde.

Overigens kende de Kerklaan, behalve de katholieke kerk, de eerste jaren van deze eeuw nog

een kerk. Zondags begaven stemmig geklede kerkgangers zich namelijk naar de schilderswerkplaats van Van Rijn [thans Garage TRIAS]. Daar was de kerkzaal van de Gereformeerde Kerk.

Dit kerkgenootschap telde in Heemstede omstreeks 1900 ruim 300 leden. Door hun achtergestelde positie en het beperkt aantal leden beschikten zij aanvankelijk niet over een eigen kerkgebouw. Vandaar dat de gelovigen bijeen kwamen in een schilderswerkplaats. Vanaf 1917 was de kerk gevestigd in een bollenschuur aan de Bronsteeweg. Vijf jaar later in 1922 kon de 'Opstandingskerk' aan de Koediefslaan in gebruik worden genomen. Dit kerkgebouw is in 1993 gesloopt om plaats te maken voor een appartementsgebouw.

*Kerklaan nr. 43. Hier
kerke omstreeks 1900
gereformeerd Heemstede*

K A T I N P E R S

36 Jaargang 144

REDACTIE KERKLAAN 97B

Dinsdag 8 Mei 1945

VANDAAG IS HET V.E.-DAG DE VICTORIE DAG IN EUROPA

Het is vandaag V.E.Day, de overwinningsdag in Europa waarop de Verenigde volkeren hun overwinning en bevrijding vieren.

Dit is gisteren door Churchill verklaard, hij zeide verder dat hij v a n n i d e s a g o m d r i e u u r z a l s p r e k e n .

Deze rede zal door de Europese dienst van de B.B.C. worden uitgezonden en direct nadat Churchill gesproken heeft zal in de acht voornaamste Europese talen een overzicht worden gegeven.

In heel Engeland is er vandaag en morgen vacantie. In de afgelopen nacht was de hemel boven Londen rood gekleurd door de vele vreugdevuren en tot vanmorgen vroeg dansten en juichten de mensen op straat.

In Amerika waren miljoenen op straat, waardoor het verkeer ernstig werd belemmerd.

Ook in Parijs en de andere Europese hoofdsteden, behalve Berlijn, werd de vrede op uitbundige wijze gevierd.

De berichten uit het Geallieerde hoofdkwartier over de onvoorwaardelijke overgave van Duitsland melden dat generaal Eisenhower niet bij de ondertekening aanwezig was.

6 De Tweede Wereldoorlog

In de jongste geschiedenis is de Tweede Wereldoorlog een ingrijpende gebeurtenis geweest. Bleef in 1914 de oorlog nog buiten onze grenzen, in 1940 raakte ons land direct bij het krijgsgeweld betrokken en volgde een bezetting van vijf jaar. Ook aan de Kerklaan ging deze donkere periode niet ongemerkt voorbij.

In de zomer van 1939 was de oorlogsdreiging al voelbaar. Op 24 augustus vond de vóór-mobilisatie plaats ter voorbereiding van de algemene mobilisatie die vijf dagen later plaats had. Ook op de Kerklaan was de mobilisatie merkbaar want in de Sint Anthoniusschool werden 150 uit Friesland afkomstige militairen gelegerd. De schoollokalen veranderden met behulp van strozakken in slaapzalen. Buiten op het plein voor het klooster bereidde de kok met een keukenwagen de maaltijden. De Kerklaan kreeg een militair aanzicht. Bij het begin van het Schoollaantje stond een soldaat op wacht. Terwijl iedere ochtend om acht uur de soldaten voor het appel aantraden op de Kerklaan. Dit moet voor de omwonenden een bijzonder gezicht zijn geweest. Na de capitulatie namen Duitse militairen [330 man] de Sint Anthoniusschool in bezit.

De volgende vijf jaren brachten veel leed.

Heemstede telde 48 oorlogsslachtoffers. Eén van hen was Dick Koomen die enkele dagen na de bevrijding in Duitsland stierf. Hij was afkomstig uit Alkmaar en woonde aan de Kerklaan 123. Als chef de bureau bij de Bond Zonder Naam was hij de naaste medewerker van de beroemde pater Henri De Greeve. Al vroeg in de oorlog nam hij actief deel aan illegaal werk en verspreidde hij het blad 'Vrij Nederland'. Eind februari 1942 arresteerde de SD hem doch na zes weken was hij weer vrij. In december 1943 volgde een tweede arrestatie. Via het

kamp te Vught deporteerden de Duitsers Dick Koomen naar Dachau waar hij zwaar is gefolterd. Op 18 april 1945 vlak voor de bevrijding kreeg hij vlektyfus. Tien dagen later bevrijdden de Amerikanen het concentratiekamp maar voor Dick Koomen kwam de bevrijding te laat. Op 3 mei 1945 overleed hij; medegevangenen begroeven hem. In 1952 vond een herbegravenis plaats op de Erebegraafplaats te Bloemendaal. De plechtige dienst werd geleid door de pastoor van de Bavoparochie, Chr. van Mierlo.

Illegaal werk vond ook plaats op het adres Kerklaan nr. 97b. Daar begon in de loop van de zomer van 1943 de Katinpers met de uitgifte van een getypt illegaal blad dat tot de bevrijding vrijwel dagelijks verscheen. Het was een initiatief van Fr. Armand Nieveen van Dijkum. Voor de oorlog was hij actief geweest met de hulpverlening aan vluchtelingen uit Oost-Europa. Toen in mei 1943 het bevel kwam de radiotoestellen in te leveren begon hij met behulp van gezinsleden de Katinpers om zo toch nieuws te kunnen verspreiden. Katin betekende Katholieke Informatiedienst: maar het was niet specifiek voor katholieken bestemd. Na de oorlog leidde het blad tot 1947 als weekblad een bovengronds bestaan. De bewoners van de Kerklaan kwamen in 1944 op wel bijzonder wijze in aan raking met de Duitse oorlogvoering. Tegen het eind van de oorlog zette Duitsland vliegende bommen [V1] en raketten [V2] in tegen Engeland en de geallieerden. Deze 'vergeldingswapens' werkten niet altijd accuraat zodat een groot aantal hun doel nooit bereikte. In het najaar van 1944 lanceerden de Duitsers vanuit IJmuiden V1's richting Antwerpen; de toeleveringshaven voor het optrekkende geallieerde leger. Van deze V1's is er één in Heemstede neergekomen. Deze stortte in november 1944 neer in de tuin van de familie Kramer aan de Kerklaan 115. Het bleek een blindganger te zijn. De Duitsers weigerden het projectiel elders onschadelijk te maken.

*Ravage nadat de V1 tot
ontploffing is gebracht.
Het stro van de 400 balen,
die de explosie moesten
temperen (!), dwarrelde als
sneeuwvlokken over de
omgeving.*

Oorlogswinter (januari 1945). De witte banden om de bomen moesten tijdens de verdaistering het schaarse verkeer op de goede weg houden.

Een paar dagen later, op 15 november, moesten daarom de woningen in de wijde omgeving worden ontruimd. Vooral voor de bejaarde bewoners van Huize Sint Bavo was dit een emotionele gebeurtenis. De kostbaarheden uit de kerk - zoals miskelken, monstransen en kandelaars - konden per begrafeniswagen in veiligheid worden gebracht.

Om precies 12.00 uur ontplofte de VI. De schade was enorm. Enkele huizen waren onherstelbaar verwoest en anderen tijdelijk onbewoonbaar. De tegen overliggende kerk en pastorie hadden zo'n zwaar schade opgelopen dat voor de eredienst moest worden uitgeweken naar het gymnastieklokaal van de Anthoniusschool.

De kerk had trouwens al in mei 1943 een bijzonder verlies geleden toen de bezetter beslag legde op de twee luidklokken [waarvan er één uit 1839 dateerde]. Eerst na vijf jaar, op 23 mei 1948, konden na een triomfantelijke tocht door de parochie drie nieuwe klokken in de toren worden geplaatst.

Het herstel van de kerk en pastorie heeft langer geduurd. Pas vijfendertig jaar na de oorlog kon in 1981, met een ingrijpende opknabbeurt van de toren, de restauratie worden afgerond.

Kerklaan 61, in dit kantoorgebouw waren sinds 1975 achtereenvolgens gevestigd: de gemeentelijke openbare bibliotheek, het hoofdkantoor van het sitzendbureau Ductylo en thans (tijdelijk) het politiebureau.

7 De afgelopen vijftig jaar

Ondanks de vaak slechte toestand van het wegdek had de Kerklaan toch iets aantrekkelijks voor het publiek. Aan het begin van deze eeuw kon nog het volgende worden geschreven: [de Kerklaan] "... is een schone, brede laan, aan beide zijden beplant met grote beuken, wier kruinen een uitgestrekte groene koepel vormen, die de gehele laan beschaduwet." Vooral in de bloembollentijd was de Kerklaan een geliefde eindbestemming voor wandelende Haarlemmers waarbij de Herenweg of Binnenweg als heen- dan wel terugweg diende. Zo ontstond de Haarlemse uitdrukking *'een Kerklaantje om'*.

Van deze fraaie statige laan is de Kerklaan na de Tweede Wereldoorlog veranderd in een drukke verkeersweg, die zowel voor bevoorrading als voor het winkelend publiek een belangrijke schakel vormt tussen de Herenweg en de winkelstraten in het centrum. Dit is vooral te merken aan de verkeersintensiteit. Zo reden in 1995 dagelijks ruim 6.500 motorvoertuigen over de laan. Daardoor werd de Kerklaan voor het fiets-verkeer een knelpunt en ontstonden soms levensgevaarlijke situaties. Thans tracht de gemeente, door het invoeren van eenrichtingverkeer en het aanpassen van de parkeergelegenheid, een en ander te verbeteren.

Daarnaast is ook de bebouwde omgeving van de Kerklaan de laatste vijf decennia ingrijpend gewijzigd. Al in 1939 lagen plannen gereed om in het gebied tussen Kerklaan en Van Merlenlaan een nieuwe woonwijk aan te leggen. De oorlog verhinderde dit. Pas in 1947 kon een begin worden gemaakt met de aanleg van deze wijk: de Provinciebuurt. Deze buurt bestond oorspronkelijk uit enkele doodlopende straten. Via de Limburglaan was de wijk verbonden met de Kerklaan.

Verdere uitbreiding was voorlopig niet mogelijk. Maar na jaren van onderhandelen en aankopen van grond kon in de jaren zestig deze wijk worden uitgebreid. Bij deze uitbreiding speelden zowel verkeerstechnische motieven als de heersende woningnood een rol. Wat betreft het verkeer was het de opzet dat, door de aanleg van een parallelweg [de Provinciënlaan] de situatie op de overbelaste Raadhuis straat zou worden verbeterd. Maar vooral de uitbreiding van woonruimte was doorslaggevend. Het is daarbij opvallend dat bij de bouw van de woningen, evenals bij de Kerklaan, ook sprake is een tweedeling. In het oostelijk gedeelte, langs de reeds bestaande bebouwing van de Proviëncinwijk, verrezen flatgebouwen met ruim tweehonderdvijftig woningwoningen. Het westelijk gedeelte, de Verzetswijk, kenmerkt zich door een lage en open gehouden bebouwing met veel groen en waterpartijen.

Dit uitbreidingsplan, gestart in 1966 en in 1969 afgerond, leidde tot demping van vaarten en daardoor verdwenen in de Kerklaan twee karakteristieke bruggen. Te weten de zogenaamde Bavobrug, vervangen door een duiker, en de Boog- of Witte Brug nabij de IJzeren Brug. De Kerklaan veranderde zo in een rechte vlakke verkeersweg.

Deze veranderingen aan de laan en omgeving zijn ook te volgen aan de hand van verdwenen huisnummers. Want door de aanleg van zijstraten en het onbewoonbaar verklaren van woningen zijn veel huizen en beeldbepalende gebouwen verdwenen. Bijvoorbeeld de nummers 3 en 5 die behoorden bij twee laag gelegen woninkjes, nabij de Raadhuisstraat aan het begin van het rustieke Vaartkantje. Na de sloop van deze huisjes en de demping van de zijvaart kwam hier een parkeerterreintje. Nummer 17 moest wijken voor de aanleg van de Limburglaan. Na nummer 31 verspringt de nummering naar 39. Ooit was hier een poortje dat leidde naar een armzalig hofje met drie huisjes onder een kap.

*De Bavobrug en omgeving
omstreeks 1920.
Nagenoeg alle panden op
deze foto zijn eind jaren
zestig verdwenen voor de
aanleg van de Provinciën-
en de Verzetswijk.
Wel heeft een van de
bomen zich weten de
handhaven.*

Kerklaan 2, omstreeks 1915 woonde hier kruidenier Waasdorp. Rond 1950 was hier de groentenwinkel van Lenaarts, die zijn klanten nog met paard en wagen bezocht. Nu ligt hier een parkeerterrein van een supermarkt en is het karakteristieke bruggetje verdwenen.

Deze huisjes bezaten geen sanitaire voorzieningen zodat de bewoners waren aangewezen op één buiten 'toilet'. Terecht zijn ze omstreeks 1955 onbewoonbaar verklaard. Tussen de nummers 61 en 97 bevonden zich het aannemersbedrijf van Van den Putten, het gebouwencomplex van Huize Sint Bavo alsmede het woonhuis van Van der Eijken. Nu zijn hier de Provinciënlaan en de Vaumontflat. Het eerder genoemde schildersbedrijf van de broeders Van der Weiden op 105 en 107 is afgebroken om plaats te maken voor de Broeder Josephlaan.

[De ontbrekende even nummers 2 tot en met 8 zijn te verklaren door hun ligging aan de overzijde van de vaart die uiteindelijk een onderdeel gingen vormen van de Esdoornkade en Lijsterbeslaan.]

*Uitzicht vanaf de toren
van de Bavokerk in 1953.
Op het braakliggend stukje
grond is nu een tapijtenhal
van de firma De Zwart
gevestigd.*

8 Varia en curiosa

Na de bouw van de Sint Bavokerk, in 1879, kreeg de laan haar huidige naam. Toch kwam de naam Kerklaan al voor in officiële stukken uit 1868. Waar schijnlijk omdat de laan leidde naar het oude kerkje van Berkenrode [zie hoofdstuk 4]. Daarvoor en ook nog daarna was de laan onder verschillende namen bekend, die bovendien vaak op uiteenlopende wijze waren gespeld. De oudste benaming luidde He(e)re(n)laan. In de achttiende eeuw was sprake van de Nieuwe Heere(n)laan. Ook werd de laan rond 1900 aangeduid als de Postlaan [verwijzend naar het Oude Posthuis].

Evenals de naam in de loop der tijd veranderde, wijzigde door de technische vooruitgang het aanzien van de Kerklaan. Dit was duidelijk merkbaar aan de straatverlichting. In 1853 bezat Heemstede drie straatlantaarns, waarvan er één bij de IJzeren Brug stond. Twee jaar later werd op de Heerelaan, bij het begin van de Blekersvaart, nog een lantaarn geplaatst. Als brandstof gebruikte men patentolie. Ruim veertig jaar later, in 1898, plaatste de gemeente een extra lantaarn voor het huis van notaris Mr. C.J. Boerlage, die toen in Huize Ons Genoegen [het latere 'Flora'] woonde. Voor dit voorrecht betaalde hij de gemeente jaarlijks *f* 14,-. Toen de notaris begin 1904 verhuisde naar 'De Meerhorst', aan de Van Merlenlaan, verhuisde de lantaarn op kosten van de gemeente mee.

Het bleef dus behelpen met de straatverlichting die uit kostenoverwegingen niet werd ontstoken op dagen waarop volgens de kalender de maan voldoende licht zou hebben kunnen gegeven. Dit veranderde in 1908 na de oprichting van het Heemsteeds Gasbedrijf. In het najaar begon dit bedrijf met de aanleg van gasleidingen. De installaties van de Heemsteedse

gasfabriek waren vervaardigd door de firma Francke uit Bremen. Het leggen van de buizen geschiedde daarom door Duitse monteurs; te herkennen aan hun uniformpetten. Voor het graven van de sleuven waren evenwel Heemstedse arbeiders aangetrokken. Het testen van de aansluitingen gebeurde met behulp van zeepsop. Pas als er geen lekken waren dichtte men de sleuven. Nieuwe technieken brengen nieuwe beroepen met zich mee. Zo woonde in die tijd een van de stokers van de gasfabriek, de heer N.J. Horn, aan de Kerklaan nr. 51. Op 11 januari 1909 brandden voor het eerst gaslantaarns op de Kerklaan. De volgend dag draaiden medewerkers van het gasbedrijf bij de bewoners de verzegelde hoofdkraan open zodat ook zij de petroleumlamp konden opbergen. Vijf jaar later, in 1914, kon de gaslamp al weer worden vervangen door de elektrische gloeilamp. Maar als verlichting van de Kerklaan wist het gas zich tot ver in de jaren vijftig te handhaven.

Vanaf 1900 werd op de Kerklaan de nieuwe tijd ook op ander wijze langzaam maar zeker merkbaar. Bijvoorbeeld door de eerste telefoonaansluiting, nummer 506, bij de reeds eerder genoemde heer J. Mullemeister. Zijn abonnement bedroeg f 60 per jaar. De gesprekskosten waren f 0,50 per drie minuten. Nam de andere kant niet op dan bracht de telefoonmaatschappij f 0,25 in rekening; de telefoniste had immers moeite gedaan de verbinding tot stand te brengen.

In 1910 deed de waterleiding haar intrede. Tot die tijd waren de bewoners aangewezen op waterputten en regentonnen. Na de tyfus-epidemie van 1897 aan de Molenwerf zijn op diverse plaatsen in de gemeente zogenoemde Nortonpompen geslagen. Ook bij de IJzeren Brug stond zo'n pomp die door de bewoners van de Kerklaan kon worden gebruikt. Weliswaar was het pompwater drinkbaar maar door een te hoog ijzergehalte was het niet bruikbaar voor wassen en koken. De plaatsing van een filter verhielp dit.

Merkwaardigerwijs had de Kerklaan al vroeg riolering. Want in 1779 was sprake van de aanleg van een riool. Op 1 maart van dat jaar diende Jan van Kempen, eigenaar van de herberg De Frissche Roemer [ter hoogte van de Limburglaan], bij de Heer van Heemstede een verzoek in om een riool onder de Nieuwe Heerenlaan te mogen leggen. Tegen een jaarlijks vergoeding van zes stuivers, ingaande 1 mei 1779, is dit verzoek toegestaan. De Zandvaart, de vele dwarsvaarten en de resten van de slootjes die ooit de bleekvelden omzoomden maakten de omgeving van de Kerklaan tot een waterrijk gebied. Aan de noordzijde van de laan tussen Blekersvaart en de huidige Burgemeester van Lennepweg lag 'de watering': een sloot die rechtsaf, achter de bleekvelden, richting Koediefslaan liep. Nabij het Schoollaantje en de kerk bevond zich een smal slootje dat een rol speelde in de memoires van de Heemstede wereldburger Apie Prins (1884 - 1958). Op een dag toen hij op de Kerklaan beukenootjes zocht gaf hij de kinderwagen, met daarin zijn zusje, een zetje zodat de wagen met inhoud in de sloot belandde. De huishoudster van de pastoor heeft toen samen met het kindermisje het dochtertje van dokter Prins uit de modder gered. Apie ontving voor deze daad van zijn vader een harde pats om z'n oren. In zijn boek 'IK GA M'N EIGE BAAN' is het allemaal na te lezen.

Deze slootjes zal men nu vergeefs zoeken want omstreeks 1920 zijn ze gedempt toen dit gedeelte van de Kerklaan door de gebroeders Van den Putten bouwrijp werd gemaakt voor de bouw van een aantal herenhuizen.

Ook het medium van de twintigste eeuw 'de film' was al vroeg op de Kerklaan aanwezig. Het terrein rond de villa Djokjakarta diende namelijk in 1914 als decor voor de opname van de Hollandia-film 'De Stradivarius' of 'Zijn viool'. Het scenario is eenvoudig: een meisje, Mientje Kling, redt een stradivarius uit een brandend huis en bezwijkt later aan de

*Filmopname in de tuin bij
'Djokjakarta' voor de film
'De Stradivarius'. Helaas
is deze film verloren
gegaan.*

verwondingen. Hoogtepunt van de film, de gebeurtenissen rond het brandend huis, zijn in het bos bij 'Djokjakarta' opgenomen. Daar had men een huisje met een rieten dak gebouwd. De Filmfabriek Hollandia was met 2 camera's ter plaatse om maar niets van het spektakel te missen. Om de vlammenzee op te wekken gieten de medewerkers benzine over een nabijgelegen hooiberg en staken die aan. Voor alle zekerheid speelde de vrijwillige Heemstedse brandweer, gestoken in blauwe kielen, een figurantenrol. En terecht want de brand verliep zo voor spoedig dat zij moest ingrijpen. De bluswerkzaamheden kwamen uiteraard ook op het celluloid. De waterdruk was echter te laag zodat van het huisje niets meer over bleef. Gelukkig kon de hoofdrolspeelster tijdig aan de vuurzee ontsnappen. Al met al was het een enerverende dag aan de Kerklaan maar het heeft er niet toe geleid dat Heemstede is uitgegroeid tot het Nederlands Hollywood.

*Fotogeniek was het uitzicht over de Kerklaan met vaart vanaf de IJzeren Brug.
In de loop der jaren heeft menig fotograaf zijn fototoestel hier geplaatst om een fraaie opname te maken. Deze foto dateert is van circa 1905*

Een opmerkelijk plaatje want de fotograaf richtte zijn toestel vanaf de Kerkeveen op de IJzeren Brug. (Meestal bleef de fotograaf op de brug staan.) In de lage huisjes rechts woonden onder andere slager De Reus en glazenwasser Zorge. Ook de Heemsteedse komiek Co Bos heeft hier enige tijd gewoond. Naast deze huisjes liep het vaarkantje richting Groenendaal.

*Omstreeks 1930 werd
vanaf de Heeren Brug
deze foto gemaakt.*

9 Verantwoording en bronnen

350 jaar Kerklaan was een goede aanleiding om haar geschiedenis in vogel vlucht vast te leggen. Deze historie loopt parallel aan die van Heemstede. De ontginning van de wildernis, de blekerijen en later de bollenvelden die Heemstede vermaard maakten. De opkomst en ontwikkeling van het katholieke leven in Heemstede en - na 1900 - de overgang van plattelandsgemeente naar een welvarende forensenplaats. Ontwikkelingen die ook nauw verbonden zijn met de Kerklaan. Maar daarnaast waren het ook de bijzondere bewoners en unieke gebeurtenissen die de Kerklaan opmerkelijk maakte.

Dit bleek ook bij de medewerking die ik kreeg bij het schrijven van dit boek.

Zo is in de vorm van herinneringen, foto's en documenten steun ontvangen van:

J. Boot, J. v.d. Bos-Willemse, J.W.G. van Doorn, W. de Groot-Boot, A.J.M. Hermans, A. Kramer, A.H. Suerink † en E.C.M. Visser.

Bijzondere dank gaat voorts uit naar A.A. Lutter te 's-Gravenhage die mij biografische gegevens over J. Mullemeister verstrekke en Lenie Peetoom te Haarlem die door haar uitgebreide kennis van de Hollandia Filmfabriek mij informatie kon leveren over de filmopnamen van 'De Stradivarius'.

Daarnaast hebben vele organisaties en instanties mij terzijde gestaan: het Gemeentearchief van Heemstede, het Gemeentearchief Haarlem, de Gemeentelijke openbare bibliotheek van Heemstede, het archief van de V.O.H.B., de Stadsbibliotheek Haarlem, het Rijksarchief Noord-Holland, het PTT Museum te 's-Gravenhage en het Archief van het Bisdom Haarlem. Het kan niet anders of de afgelopen 350 jaar is de Kerklaan in talloze publicaties vermeld. Vele boeken, artikelen, manuscripten en krantenleggers zijn dan ook geraadpleegd.

Rond 1955 was dit het uitzicht vanaf de IJzeren Brug.

Voor zover niet in de tekst vermeld worden hierna, per onderwerp, de belangrijkste bronnen opgegeven.

Over de oorsprong van de Kerklaan kon worden geput uit het manuscript van W. Dólleman: 'Verhaal van al het geen merkwaardig is voorgevallen in en omtrent de Heerlijkheid van Heemstede'. Ook voor andere hoofdstukken is gebruik gemaakt van dit manuscript. Het leven van Adriaan Pauw en zijn betekenis voor Heemstede is uitgebreid beschreven in 'Adriaan Pauw (1585- 1653)/staatsman en ambachtsheer' dat in 1985 is verschenen onder redactie van H.W.J. de Boer en H. Bruch.

Gegevens omtrent het blekersbedrijf zijn ontleend aan het bekende standaardwerk 'Geschiedenis der Haarlemmer Bleekerijen' door S.C. Regtdoorzee Greup - Roldanus uit 1936. De ontwikkeling van het bloembollenteelt in Haarlem en omgeving is onder andere vastgelegd in het opmerkelijke boekje 'De bloembollenteelt in Haarlem's onmiddellijke omgeving en hare uitbreiding gedurende de 19e eeuw' in 1900 uitgegeven door de Gebroeders Nobel te Haarlem.

Voor het hoofdstuk over de bewoners en de bedrijvigheid zijn krantenartikelen en adresboeken doorgenomen. Wat betreft de familie Wolbers wordt verwezen naar het boek 'Heemsteedse gemeentepolitiek in de jaren tussen omstreeks 1750 en 1900' door Hans Krol. Terwijl in nieuwsbrief no. 80 van de V.O.H.B. een uitgebreid artikel van J.W.G. van Doorn is opgenomen over de blekersfamilie van Van den Berg. Ook kon een beroep worden gedaan op de persoonlijke herinneringen van enkele Heemstedenen.

Voor het verkeer en vervoer wordt verwezen naar het boek 'Verkeer in en om Heemstede en Bennebroek' door ir. B.W. Colenbrander.

Het katholieke leven in Heemstede is in diverse gedenkboeken beschreven. Voor dit boek

*Interieur van het kantoor
van de Gebroeders Van
den Putten.
Aannemers van Bouw-
Beton en
Onderhoudswerken.*

*In 1920/21 zijn door deze
aannemers aan de
Kerklauw deze villa's
gebouwd.*

Detail van een luchtfoto uit 1928. Ter oriëntatie links is de achterzijde van Huize Bavo, met siertuin, en uiterst rechts de Binnenweg en Raadhuisstraat. Op de achtergrond zijn de Iepenlaan en Lindenlaan in aanbouw. Duidelijk herkenbaar zijn voorts de bollenvelden, de boerderij van Van der Weiden en de schuine daken van de werkplaats van het aannemersbedrijf van Van den Putten.

zijn onder meer geraadpleegd: het 'Gedenkboek bij gelegenheid van het 250-jarig bestaan van de St. Bavoparochie te Heemstede' (1945), 'Hyacintheur en bisschopwijn' (1979), '140 jaar Charitas en Ouderezorg in Huize Sint Bavo en Het Overbos' (1993) en 'Franciscaanse zielenijver' (1947).

Over de Tweede Wereldoorlog in Heemstede zijn onlangs een aantal boekwerken verschenen. Voor de Kerklaan zijn in het bijzonder van belang 'De Ondergrondse pers in Heemstede 1940-1945' en 'Heemstede 1940-1945/Een gemeente in bezettingstijd' door Marcel Bulte en Hans Krol.

De recente geschiedenis van de Kerklaan is voor een belangrijk deel gebaseerd op artikelen uit de plaatselijke pers.

Gegevens over de gasverlichting zijn ontleend aan het 'Gedenkschrift gemeente gasfabriek Heemstede 1909-1934'. In dit verband wordt ook verwezen naar nieuwsbrief no. 6 van de V.O.H.B. waarin een onderhoudend artikel is opgenomen over 'Heemstede rond de eeuwwisseling' van de hand van ir. B.W. Colenbrander.

Behalve de bovengenoemde boeken en artikelen zijn geraadpleegd:

Gemeenteverslagen, de 'Inventaris van het archief van de heerlijkheid Heemstede' door P.N. van Doorninck, 'Heemstede in de historie' door mr. J.W. Groesbeek, 'Heemstede in oude ansichten' (2 delen) van C. Peper, 'De straat waarin wij wonen' door H. Smit, 'Oud Heemstede in beeld (1900-1950)' en 'Heemstede in beeld van 1900 tot nu' beide samengesteld door Hans Krol.

Tenslotte een woord van dank aan M. v.d. Eem-Wildschut en H. Krol die de tekst kritisch hebben doorgenomen.

Kerklaan, najaar 1996

*Familiepension Anna
Cornelia' omstreeks 1925.
Dit pension werd door de
eigenaar Th. Beekman als
voigt aanbevolen: Mooie
ligging, riant uitzicht, fris-
sche slaapkamers, prima
tafel. Onmiddellijk bij
Elektrische tramhalte en
Bosschen.
Van alle gemakken voor-
zien. Blijlike prijzen.*

Bijlage

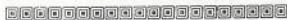
Adressen 1942/43

nr.	naam	beroep
1	Vogel J.N.	loodgieter
3	Reus-van Deursen wed. C.J. de	-
7	Wening-Büge S.J.A.	-
7	Wening R.H.P.	onderwijzer
9	Neeskens H.	magazijnchef
11	Medenblik Th.G.	grossier koek, beschuit & snoepgoed
13	Putten P.J.J. v.d.	aannemer
15	Bonte J. de	arbeider
17	Reedijk P.	-
19	Lageweg J.H.	bloemkweker
21	Cassander P.W.	administrateur
23	Putten mej. M.S.M. v.d.	-
27	Rooy H. de	brandstoffenhandelaar
29	Wouw G. van	drukkerij
33	Horst-Mabelius mevr. J.E. v.d.	-
35	Vennink-Relk wed. A.	-
37	Neeskens-Kuiper mevr. A.E.	-
39	Breewel A.	aardappelhandelaar

41	Berg C. v.d.	arbeider
43	Rooy G. de	smid
45	Kluft J.C.	groentenkoopman
45 a	Dobben mej. A.	-
47	Linden C.M. van der	kruidenier
49	Bakel A.H. van	schippersknecht
51	Mens Th.	schoenmaker
53	Uitendaal mej E.M.	onderwijzeres
53	Uitendaal-van Dijk wed. P.A.C.	-
55 rd	Preijde J.J.A.	bloemkweker
55 rd.	Preijde C.J.	secretaris Sticht. bloembollencursus
57 zw.	Breed-Muizelaar wed H.	-
59	Adriaanse J.M.	timmerman
59 a	Gebroeders v.d. Putten	aannemer firma
63	Horst P. v.d.	schipper
65	Mertens P.J.	monteur
81	Tolk K.	smid
83	Teunissen mej. J.	-
85	St. Bavo Gesticht	-
89	Taskin H.J.M.	-
91	Roon W.L. van	bloembollenkweker
95	Eijken-v.d. Weiden wed. H. v.d.	-
97 a	Waag-Wils wed. A.P.J.M. van der	-

97 b	Nieveen van Dijkum H.F. van	-
99	Zimmer J.J.	-
101	Piggelen W. van	directeur rusthuis 'Flora'
103	Dingemans F.C.J.	bouwkundig ingenieur
105	Weiden A. van der	schilder
107	Weiden C. van der	schilder
109	Jansen J.P.T.	-
111	Winkelman C.	procuratie-houder
111 a	Visser A.	koopman ijzerwaren
113	Engbertsen C.J.	agent koffie & cacao
113 a	Roozen N.R.	bloembollenkweker
115	Kramer J.H.	accountant
117	Spoor M.	kantoorbediende
119	Berg J.C. v.d.	bloembollenhandelaar
121	Langemeyer M.A.M.	boekhouder
123	Koomen D.	chef de bureau
125	Vasen A.F.J.	handelsreiziger
127	Wilffert P.	bedrijfstatisticus
129	Krieger H.M.A.	commissionair in effecten
131	Dijk H.P.A. van	pastoor

S. DE REUS - Kerklaan 3
Vleeschhouwerij
Levert 1e kwaliteit Vleeschwaren

J. VISSCHER

voorheen C. B. v. d. HEUVEL Jr.

Prima Fijne Vleeschwaren en
Comestibles

Koek en Biscuits - Kruideniers- en Grutterswaren

KERKLAAN - HEEMSTEDÉ

Telefoon 28024.

Joh. Rosenkrantz & Zoon

Kerklaan 55 - Heemstede - Tel. 28312

Opgericht 1760

Bloembollen - Planten Zaden
alle soorten voor Tuin en Kas
Tuinbouwbenodigdheden

Rietmatten - Turfmolm - Kunstmest

2	Oudshoorn J.	landarbeider
6	Schotvanger W.	-
20	Geest R. van	spoorwegaarbeider
22	Frederiks G.	-
24	Roozen H.M.M.	bloembollenkweker
26	Weiden H.H.M. van der	bankemployé
28	Duisterhof M.J.	directeur N.V.
30	Jonckbloedt-Eldering wed. G.A.M.	-
30	Jonckbloedt J.A.A.	timmerman
32	Rotmans mej. M.	gediplomeerd verpleegster
34	Sman-Jansen wed. H.E. v.d.	-
36	Roozen A.	controleur crisis Sierteeltcentrale
36	Witteveen mej. J.J.M.	costumière
38	Stefels J.C.	dierenarts
44	Pieters W.K.	provinciaal ambtenaar
46	Roozen J.B.H.M.	bloembollenkweker
48	Hermans E.J.C.	ambtenaar secretarie
50	Pronk D.	-
52	Roozen N.H.M.	bloembollenkweker
54	Kolk P.J.A.	blekersbediende
56	St. Antonius-Gesticht	

*RK Bewaarschool
behorende bij de
Sint Antoniuschool.
Ruim 55 jaar hebben
hier katholieke klerkers
gefröheld onder het
toezien oog van de
eerwaarde zusters.*

*Gedrukt op de Kerkloan bij Drukkerij Melisic.
In opdracht van de Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek.*